

**รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์
แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม**
**Development Model of Democratic Way by Strengthening Process of Democratic
Ideologies Based on the Political Partnership Assumption in Mahasarakham Province**

สัญญา เคนาภูมิ^{*1}

¹คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

E-mail :zumsa_17@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง แหล่งข้อมูลการวิจัย ประกอบด้วย (1) เอกสารประเภทแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิถีประชาธิปไตย อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย หุ้นส่วนทางการเมือง เป็นต้น (2) กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ทางวิชาการ การบริหาร การเมือง ได้แก่ นักวิชาการ ตัวแทนกลุ่มการเมืองในพื้นที่ ตัวแทนผู้นำชุมชนที่มีบทบาทโดดเด่น ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนประชาชน จำนวน 50 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อয়กร่างรูปแบบ และดำเนินการจัดโครงการสัมมนาทางวิชาการโดยเชิญกลุ่มตัวอย่างร่วมทำการวิพากษ์ร่างรูปแบบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง ประกอบด้วย (1) การขับเคลื่อนโดยสถาบันรัฐด้วยการสร้างบรรยากาศและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม รัฐ-บ-ว-ร (รัฐ ครอบครัว ศาสนา และ การศึกษา) การขับเคลื่อนประชาธิปไตยบนฐานทฤษฎีเชิงพหุด้วยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีเสถียรภาพโดยมุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ได้แก่ การกล่อมเกลามาจากสถาบันรัฐ การกล่อมเกลามาจากสถาบันครอบครัว การกล่อมเกลามาจากสถาบันศาสนา การกล่อมเกลามาจากสถาบันการศึกษา (2) การพัฒนาตนเองของปัจเจกและชุมชน ดำเนินการดังต่อไปนี้ พัฒนาความรู้และความเข้าใจ พัฒนาเจตคติ พัฒนาอุดมการณ์ พัฒนาความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (3) การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อมุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองร่วมกัน ฝักคอยเอาใจใส่ภารกิจของรัฐร่วมกัน และ (4) การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายมุ่งให้เกิดแรงกดดันและความรับผิดชอบ เช่น สิทธิมนุษยชน การส่งผู้ร้ายข้ามแดน อาชญากรรมสงคราม

คำสำคัญ: วิถีประชาธิปไตย การเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย หุ้นส่วนทางการเมือง

Abstract

The article was the research part of democratic way development by the strengthening process of the democratic ideologies based on the political partnership assumption in Mahasarakham province which aimed to establish the development model of democratic way by democratic ideology enhancement process based on political partnership assumption. The data research resource consisted of (1) documentation; concepts, theories and researches such as democratic development, democratic ideology and political partnership, (2) sample were 50 persons who had experiences on academic, administration, politics including scholars, politicians, community leaders, folk philosopher and people. The data were collected by study the related documents for synthesis the theoretical conceptual framework

and draft the model, then take it to the seminar for criticizing by selected samples. The research data was analyzed by content analysis.

The research results were as follows.

The development model of democratic way by the democratic ideology enhancement process based on political partnership assumption consist of; (1) government institutes driver by creating atmosphere and arrange environment conducive to democratic development, socialization process by institute of state, family, religion and education, democratic driver based on multiple theories using stable social norms focusing on making sense of ownership including , socialization process by institute of state, socialization process by family, socialization process by religion institute and socialization process by education institute, (2) the individual and community development were; knowledge and understanding development, attitude development, ideology and sense of political partnership development, (3) Social civil network development focusing on together sense of ownership and watching out of government missions, and (4) participation in international agreements with international organizations, this was putting pressure and responsibility such as human rights, extradition, war criminals.

Keywords : Democratic Way, Democratic Ideologies Strengthening, Political Partnership

บทนำ

วิถีชีวิตก็คือพฤติกรรมของมนุษย์โดยสิ่งที่เป็นรากฐานของพฤติกรรมคือจิตใจ เพราะจิตใจจะเป็นตัวพิจารณาก่อนการแสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมา จิตใจจึงมีความสำคัญมาเป็นอันดับแรกและจิตใจจะเป็นฐานให้เกิดทิศทางของพฤติกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มโนปุพพคมามา มโนเสฐรา มโนมา มนสา เจ ปทุฏฐเณ ฯ” และในคานามัญฐานกมลพิระองค์ตรัสว่า “มนสา เจ ปสนเนน, ภาสติ วา กโรติ วา” แปลว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยใจ กล่าวคือ ธรรมดาโดยทั่วไปแล้วเราจะทำอะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ติดต้องเอาจิตใจเป็นตัวนำ เมื่อจิตใจตั้งมั่นแล้วก็จะสำเร็จได้ หากบุคคลมีใจไม่ดีคิดก็เป็นไปในทางที่ไม่ดี การกระทำทางกายและทางวาจา (พฤติกรรม) ก็ไม่ดี แต่ถ้าใจดีแล้ว กายและวาจา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการกระทำทั้งหมดทั้งมวลของมนุษย์ย่อมมีรากฐานจากสภาพจิตใจ ทั้งนี้เรื่องของจิตใจนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ (Attitude) อันหมายถึงสภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลอันเป็นผลทำให้เกิดมีท่าทีหรือมีความคิดเห็นรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยการผสมผสานหรือจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใดผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง (Rokeach Milton 1970) ในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ หรือการที่บุคคลตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ว่า

ดี-ไม่ดี เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ยอมรับได้-ยอมรับไม่ได้ (Collins B.E. 1970) ความพอใจ ไม่พอใจ ต่อผู้คน เหตุการณ์และสิ่งต่างๆ อย่างสม่ำเสมอและคงที่ (Belkin G.S & Skydell R.H. 1979) กล่าวถึง เจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม ในลักษณะชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจ ต่อสิ่งใดๆ ในลักษณะเฉพาะตัวตามทิศทางของทัศนคติที่มีอยู่ และทำให้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งเจตคตินั้นถูกฝังแน่นลงในจิตใต้สำนึกย่อมกลายเป็น “อุดมการณ์ (Ideology)” เป็นลักษณะผสมของความเชื่อ (Beliefs) เจตคติ (Attitudes) และความคิดหลัก (Concepts) มีอิทธิพลเป็นตัวชักนำและกำหนดทิศทางของความคิดของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้กับคณะบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน เช่น อยู่ในพรรคการเมืองเดียวกัน จะยึดอุดมการณ์เดียวกัน (Collier, s Dictionary. 2006) อุดมการณ์ยังเป็นสิ่งหรือสถานะที่มีค่าที่สุด ดีที่สุด น่าพึงปรารถนาที่สุด เป็นจุดหมายปลายทาง กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เป็นเป้าหมายที่น่าพึงปรารถนามากกว่าเป้าหมายอื่นๆ (วิทย์ วิศทเวทย์ 2544) ดังนั้นอุดมการณ์จึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อ (2) เป้าหมายที่ต้องการ และ (3) วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดังนั้นการจะพัฒนาวิถีประชาธิปไตยให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนได้จำเป็นต้องเสริมสร้างและพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) ซึ่งเป็นเรื่องของการผสมผสานจากหลายๆ สิ่ง เช่น ความเห็น (Opinions) ทศนคติ (Attitude) ความเชื่อ (Beliefs) และศรัทธา (Faith) ต่อเรื่องราว กระบวนการ สถาบันต่างๆ ในสังคม อุดมการณ์ทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปรัชญาทางการเมือง (Political Philosophy) ทฤษฎีการเมือง (Political Theory) และลัทธิทางการเมือง (Political Doctrine) ผู้ยึดถืออุดมการณ์ย่อมมีระดับแห่งความยึดเหนี่ยว ความผูกพัน หรือการแสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป (สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ 2543) อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในหลักการแห่งประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลักการความเสมอภาคและเสรีภาพเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการอยู่ร่วมกัน หลักการแห่งเสรีภาพ เช่น เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการโฆษณา เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และสิทธิส่วนบุคคล ส่วนหลักความเสมอภาค เช่น ในทางการเมือง การปฏิบัติตามกฎหมาย ในโอกาส ในทางเศรษฐกิจ และในทางสังคม (สัญญา เคนาพม 2558)

อย่างไรก็ดีการที่บุคคลจะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความรับผิดชอบที่ทุ่มเททั้งกายและใจเป็นอย่างดีเรียกว่ามีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) จากงานเขียนของ Sanya Kenaphoom (2016) ที่ระบุให้เห็นถึงความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ต้องเข้าถึง “ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” โดยบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (Political Partnership) หมายถึง ความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศ ได้แก่ การเป็นเจ้าของร่วมกัน การออกแรง/ออกทุนเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกัน การแบ่งปันรับผิดชอบ การแบ่งบทบาทการแสดงทางการเมือง การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น พฤติกรรมทางการเมืองของบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองเน้นที่เป้าหมายของการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะ 2 ประการ คือ (1) รูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ (Political Interest Group) การรวมตัวกันของบุคคลเป็นกลุ่มหรือองค์กรในสังคม จะมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น โดยไม่มีเป้าหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศแต่อย่างใด และ (2) รูปแบบของพรรคการเมือง (Political Party) เป็นการเข้ามารวม

กลุ่มกันของบุคคลที่มีความเชื่อทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน เป้าหมายหลักจะอยู่ที่การส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อไปทำหน้าที่ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร นอกจากนั้น Sanya Kenaphoom (2018) ยังระบุว่าสิ่งเร้าที่เป็นปัจจัยสำคัญจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง คือ “อรรถประโยชน์ทางการเมือง (Political Utility) หมายถึง สิ่งเร้าภายนอกตัวบุคคลที่เกิดจากกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงทางการเมือง สถานการณ์ทางการเมือง กระบวนการทางการเมือง รูปแบบการเมือง ผลผลิตทางการเมือง ตลอดจนผลกระทบทางการเมือง เป็นต้น เช่น ความนิยมชอบชมในตัวผู้สมัคร กระแสนิยมในพรรคการเมือง การได้รับประโยชน์ต่างตอบแทน การแจกจ่ายสิ่งของ การซื้อเสียง แนวนโยบายสาธารณะ ตลอดจนสิ่งที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ทั้งประโยชน์ต่อตนเองหรือประโยชน์ต่อส่วนร่วม สิ่งเร้าเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

นอกจากนั้นแล้วงานสังเคราะห์ “ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (Political Partnership)” ในระยะที่ 1 ของงานวิจัย การพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม (สัญญา เคนาพม และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร 2560) โดยเขาได้อธิบายหุ้นส่วนทางการเมือง (Political Partnership) ว่าหมายถึง การที่บุคคลหรือองค์กรได้เข้าร่วมแรงร่วมใจอย่างเป็นเจ้าของดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งสามารถจำแนกออกเป็นสองมิติ ได้แก่ (1) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน เช่น ความรับรู้เข้าใจการเมือง ความรู้สึกต่อการเมือง ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมือง ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง อุปนิสัยทางการเมือง เป็นต้น และ (2) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและหรือองค์กร เช่น การรับรู้ร่วมทางการเมือง จิตวิทยาร่วมทางการเมือง ความเป็นเจ้าของการเมืองร่วม อุดมการณ์ทางการเมืองร่วม การแสวงหาแนวร่วมทางการเมือง การร่วมตัวทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วม การควมรวมเป็นหนึ่งเดียว การกลมกลืนเป็นเอกภาพ การขยายผลแนวร่วมทางการเมือง เป็นต้น

ดังนั้นการพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับคน เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา การพัฒนาประชาธิปไตยที่จะให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องพิจารณา

พัฒนาแบบองค์รวมทุกภาคส่วน แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการพัฒนาคน เนื่องจากคนเป็นตัวแปรสำคัญของการพัฒนาสิ่งอื่น การพัฒนาคนให้สัมพันธ์และเสริมสร้างพัฒนาการประชาธิปไตยจึงต้องพัฒนาวิถีประชาธิปไตยระดับปัจเจกเป็นเบื้องต้น ฐานคติความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลมีความกลมเกลียวแนบแน่นกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง ดังที่อริสโตเติลกล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง” เมื่อคนเรารู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองแล้ว เราก็จะรักและห่วงหาพันการเมืองนั้นเป็นอย่างดี ฉะนั้นการเสริมสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองก็จะเป็นสิ่งสำคัญระดับต้นๆ อุดมการณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ก็คือ อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อุดมการณ์แบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นและแข็งแกร่งตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง จึงต้องอาศัยความรู้สึกรักเป็นเจ้าของประเทศชาติบ้านเมือง “รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง” จึงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจทำการศึกษาค้นคว้าท่ามกลางสิ่งที่คาดหวังและสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ของสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดรูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล แหล่งข้อมูลของการวิจัยระยะนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 แหล่งข้อประเภเอกสาร (Document) เป็นข้อมูลสารสนเทศจากผลการวิจัยในระยะที่ 2 ซึ่งจะพบว่า รูปแบบของกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

กรอบแนวคิดการวิจัยการค้นหารูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง ผู้วิจัยได้วางกรอบการวิจัยโดยอาศัยฐานคติ ดังนี้ (1) เริ่มต้นที่ตนเอง กล่าวคือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งควรต้องเริ่มที่ตนเอง “การพัฒนาตนเอง” (2) ขยายจากตนเองแล้วจะเป็นเรื่องของสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ชุมชน สังคม ประชาสังคม ที่จะหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคลให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ “การพัฒนาโดยภาคประชาสังคม” (3) รัฐเป็นตัวจักรสำคัญที่จะควบคุม กำกับ ดูแล ชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง ดังนั้นรัฐจึงมีส่วนสำคัญในการกล่อมเกล่าพฤติกรรมของพลเมือง “การพัฒนาโดยการกำหนดนโยบายแห่งรัฐ” และ (4) ทิศทางการดำเนินการของประเทศแต่ละประเทศย่อมอยู่ภายใต้อิทธิพลของประชาคมโลก การส่งเสริมหรือการกดดันจากประชาคมโลกจึงมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ “การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์กรระหว่างประเทศ” ดังนั้นกรอบแนวคิดการสร้างรูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง จึงประกอบด้วย การขับเคลื่อนโดยสถาบันรัฐ การพัฒนาตนเองของปัจเจกและชุมชน การพัฒนาโดยภาคประชาสังคม และ การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์กรระหว่างประเทศ

ประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง (Political Partnership) โดยผลการวิจัยในระยะที่ 2 จะเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

2.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นคน (Human) ภายหลังที่ผู้วิจัยได้จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง ผู้วิจัยจะนำเข้าสู่กระบวนการวิจัยจากบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยกำหนดเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายของการศึกษาระยะนี้เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ทางวิชาการ การบริหาร การเมือง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงเฉพาะบุคคลผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม กล่าวคือ (1) เป็นนักวิชาการที่มีประสบการณ์การสอนหรือการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทางการเมือง (2) ตัวแทนกลุ่มการเมืองที่มีเคยเคลื่อนไหวทางการเมือง (3) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทโดดเด่นได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนในพื้นที่ (4) ประชาชนชาวบ้านผู้นำทางจิตวิญญาณที่ได้รับการยอมรับนับถือ และ (5) ตัวแทนภาคประชาชนที่มีประสบการณ์ทางการเมือง โดยกำหนดจำนวน ได้แก่ นักวิชาการ จำนวน 10 คน ตัวแทนกลุ่มการเมืองในพื้นที่จำนวน 10 คน ตัวแทนผู้นำชุมชนที่มีบทบาทโดดเด่นจำนวน 10 คน ตัวแทนประชาชนบ้าน จำนวน 10 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 10 คน รวมจำนวน 50 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาครั้งนี้ศึกษาระหว่างมกราคม-กรกฎาคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) เอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย (2) ผู้เข้าร่วมสัมมนาหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ตัวแทนนักการเมือง ตัวแทนกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ตัวแทนนักศึกษา ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 50 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการในสองลักษณะได้แก่ (1) การดำเนินการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร เพื่อค้นหากรอบแนวคิดเชิงสมมติฐานกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งไทยและต่างประเทศ (2) การจัดโครงการสัมมนารูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทาง

การเมือง โดยใช้เครือข่ายนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งได้ดำเนินการในวันที่ 26-27 พฤษภาคม 2561 ณ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับข้อมูลจากเอกสารผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ส่วนข้อมูลความคิดเห็นที่ได้จากการจัดสัมมนาจะทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การจัดกลุ่มประเด็นความคิดเห็น (Issue Grouping) การอธิบายขยายความ (Explanation) การตีความ (Interpretation) และนำเสนอเชิงพรรณนาความ (Description)

สรุปผลการวิจัย

จากการสัมมนา “รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง” โดยการถอดองค์ความรู้จากการสัมมนา รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง พบว่าการพัฒนาประชาธิปไตยที่ผ่านมาเกิดขึ้นทั้งเจตนาของรัฐบาล (แต่ฝ่ายเดียว) การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนตลอดจนเป็นไปเองโดยอัตโนมัติ แต่ปัญหาของรัฐมักเจอคือการเข้าใจเป้าหมายของประชาธิปไตย และวิธีการเชิงประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน จึงทำให้กระบวนการขับเคลื่อนประชาธิปไตยขาดความเป็นเอกภาพและขาดความต่อเนื่อง จึงมีผลให้ประเทศมีประชาธิปไตยแบบล้มลุกคุดคูล ดังนั้น “รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง” จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรหยิบยกมาขับเคลื่อนการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. การขับเคลื่อนโดยสถาบันรัฐ

การสร้างบรรยากาศและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กระบวนการกล่อมเกลாதองสังคม รัฐ-บ-ว-ร (รัฐ ครอบครัว ศาสนา และ การศึกษา) การขับเคลื่อนประชาธิปไตยบนฐานทฤษฎีสหวิทยาการ

(Interdisciplinary Theories) ด้วยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีเสถียรภาพ ทั้งนี้แนวนโยบายแห่งรัฐแต่ละประเด็นนโยบายต้องมุ่งพัฒนาปัจเจกบุคคลและสังคมชุมชนให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของรัฐร่วมกัน ดังนี้

1.1 กระบวนการกล่อมเกลามาจากสถาบันรัฐสถาบันรัฐเป็นคำที่ใช้สำหรับเรียกหน่วยของสถาบันการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ทำหน้าที่ควบคุมสังคมและประชาชนผ่านการวางกฎระเบียบต่างๆ อย่างไรก็ตามรัฐหมายถึงชุมชนทางการเมืองอันประกอบด้วยดินแดนที่มีขอบเขตแน่นอน มีประชากรอาศัยอยู่ปกครองโดยรัฐบาลและมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง กล่าวคือ (1) รัฐต้องมีประชากร รัฐทุกรัฐต้องมีประชากรจำนวนหนึ่งดำรงชีพอยู่ภายในขอบเขตของรัฐนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายและมีประโยชน์ร่วมกัน (2) รัฐต้องมีดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน ทั้งนี้รวมถึงพื้นดิน พื้นน้ำและพื้นอากาศ เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศทั้งโดยข้อเท็จจริงและโดยสนธิสัญญา (3) รัฐต้องมีรัฐบาล หมายถึงองค์การและคณะบุคคลที่ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ ประกอบด้วย ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ และ (4) รัฐต้องมีอำนาจอธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทำให้รัฐสามารถดำเนินการทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองภายในและภายนอก

นอกจากนั้นรัฐยังมีหน้าที่เป็นหน่วยการปกครองและควบคุมสังคม หน้าที่ในการเป็นหน่วยเดียวของสังคมที่สามารถใช้ความรุนแรงอย่างชอบธรรม หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรภายในรัฐ ทั้งในด้านการเก็บภาษีและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และหน้าที่ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

จากหน้าที่หลักดังกล่าวรัฐยังมีหน้าที่แยกย่อยลงไปอีกมากมาย โดยหน้าที่ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้จากการแบ่งส่วนราชการเป็นกระทรวง สำนัก กรม กอง เป็นต้นหน่วยงานเหล่านี้มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจการจัดและส่งเสริมบริการสาธารณะให้กับพลเมือง (ประชากร) บริการสาธารณะ (Public Service) หมายถึง กิจกรรมที่อยู่ในความอำนาจหรือในกำกับดูแลของฝ่ายปกครองที่จัดทำเพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่งบริการสาธารณะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะที่ดำเนินการจัดทำขึ้นโดยบุคคลในกฎหมายมหาชนหรือโดยเอกชนซึ่งฝ่ายปกครองต้องใช้อำนาจกำกับดูแลบางประการและอยู่ภายใต้ระบบพิเศษ ดังนั้นแนวทางในการบูรณาการการกล่อมเกลาคความรู้สึก

เป็นเจ้าของบริการสาธารณะ รัฐในฐานะผู้กุมอำนาจหลักสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1.1.1 ประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวบริการสาธารณะ รัฐต้องมอบอำนาจให้กับประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวบริการสาธารณะที่จะจัดให้แก่พลเมือง กล่าวคือประชาชนต้องการบริการสาธารณะอะไรแบบใดสามารถแสดงความต้องการได้ จากนั้นรัฐจะเป็นผู้จัดให้มีและส่งเสริมแก่ประชาชน

1.1.2 กระจายอำนาจให้กับประชาชนรัฐต้องกระจายอำนาจทางการปกครองและการบริหารให้กับภาคประชาชนให้มากขึ้น กล่าวคือ แนวทางการจัดบริการสาธารณะในอนาคตรัฐต้องกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นจะได้เรียนรู้และพัฒนาประชาธิปไตยของพวกเขาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

1.1.3 เพิ่มอำนาจการตรวจสอบและถ่วงดุลจากภาคประชาชนให้มากขึ้น กล่าวคือนอกจากให้อำนาจประชาชนในการกำหนดตัวบริการสาธารณะแล้วเพื่อติดตามตรวจสอบถ่วงดุล ตัวแทนประชาชนที่เข้ามาเป็นผู้จัดการบริการสาธารณะว่าจะกระทำตามสัญญาประชาคมไว้หรือไม่ รัฐต้องกำหนดช่องทางและวิธีการให้ภาคประชาชนสามารถติดตามตรวจสอบได้อย่างง่ายขึ้น

1.1.4 การส่งเสริมการเมืองภาคประชาชน หรือ ส่งเสริมประชาธิปไตยโดยตรง กล่าวคือ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนให้มากขึ้นและกว้างขวางไปพร้อมกับการพัฒนาการศึกษาให้ประชาชนมีคุณภาพตามปรัชญาของวิถีประชาธิปไตย กล่าวคือ มีความเข้าใจวิถีประชาธิปไตย มีอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย และมีพฤติกรรมการแสดงออกโดยธรรมชาติดำเนินวิถีประชาธิปไตย

1.2 กระบวนการกล่อมเกลามาจากสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานหรือสถาบันขั้นมูลฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย สถาบันครอบครัวเป็นแบบแผนพฤติกรรมเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งครอบคลุมแนวทางการปฏิบัติเหล่านี้ เช่น การเลือกคู่ การหมั้น การแต่งงาน การเลี้ยงดูลูก การอบรมขัดเกลา การหย่าร้างและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและเครือญาติทั้งหมด โดยในอดีตสถาบันครอบครัวทำหน้าที่หลายอย่างทั้งให้การศึกษาและความรู้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจ และปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัวให้เป็น

พลเมือง อย่างไรก็ตามปัจจุบันสถาบันการศึกษาและสถาบันเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทปฏิบัติหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในด้านการให้การศึกษแก่สมาชิกของสังคมและผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภคขึ้นจำหน่ายแก่สมาชิกในสังคม บทบาทในด้านดังกล่าวของสถาบันครอบครัวจึงห่างหายไป

จะเห็นว่าสถาบันครอบครัวมีบทบาทที่หลากหลายซึ่งบทบาทเหล่านั้นทำหน้าที่หล่อหลอมกล่อมเกลากาย วาจา ใจให้กับสมาชิกในครอบครัวอย่างต่อเนื่อง การปลูกฝังสอดแทรกหรือบูรณาการวิถีประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมครัวเรือนแบบประชาธิปไตยจะสามารถช่วยให้สมาชิกในครอบครัวกลายเป็นสมาชิกประชาธิปไตยในสังคมอื่นได้เป็นอย่างดี เช่น การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนด้วยหลักความมีเหตุผลให้กับเด็ก การปลูกฝังเรื่องของคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม ฯลฯ

1.3 กระบวนการกล่อมเกลามาจากสถาบันศาสนา สถาบันศาสนา หมายถึง แบบแผนของความคิด และการกระทำเกี่ยวกับจิตใจหรือเป็นความเชื่อในความจริงทางสังคม เช่น การปฏิบัติของฆราวาส การปฏิบัติของนักบวช พิธีกรรมต่างๆ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และเกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้โลกหน้า ศาสนาเกิดจากความต้องการด้านจิตใจของมนุษย์ เพื่อสร้างความรู้สึกร่มเย็นและปลอดภัยทางด้านจิตใจ อย่างไรก็ตามแบบแผนพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนของสมาชิกในสังคม ย่อมเป็นไปตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือและหรือเป็นไปตามประเพณีทางศาสนานั้น กิจกรรมของประเพณีทางศาสนามีความสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม นอกจากนั้นศาสนายังมีหน้าที่ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม สร้างเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สังคม ควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม และสนองความต้องการทางจิตใจแก่สมาชิกเมื่อสมาชิกเผชิญกับปัญหาต่างๆ

ดังนั้นบทบาทของสถาบันศาสนาที่จะช่วยในการพัฒนาวิถีประชาธิปไตย สถาบันศาสนาจึงต้องบูรณาการหลักการแห่งประชาธิปไตยสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมทางศาสนา เช่น ถ่ายทอดวัฒนธรรม ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของศาสนา อย่างไรก็ตามในประเด็นบทบาทสถาบันศาสนากับการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นอาจพบว่าหลักการทางศาสนากับหลักการทางการเมืองมันขัดแย้งกัน ยกตัวอย่างงานเขียนของ สุรพศ ทวีศักดิ์ (2561) จากบทความ “รัฐโลกวิสัยคืออะไร” โดยได้นำเสนอแนวคิดโลกวิสัย (Secularism)

คือ แนวคิดที่ว่า “รัฐกับศาสนาต้องแยกเป็นอิสระจากกัน” การแยกเป็นอิสระจากกันก็เพื่อให้หลักประกันว่า กลุ่มหรือองค์กรทางศาสนาต่างๆ จะไม่แทรกแซงกิจการของรัฐ และรัฐก็ต้องไม่แทรกแซงกิจการทางศาสนา หลักการสำคัญของแนวคิดโลกวิสัย ได้แก่ (1) ปกป้องทั้งผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อ (Believers and Non-believers) หมายถึง ปกป้องเสรีภาพในเรื่องความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของพลเมืองทุกคน นักโลกวิสัยนิยม (Secularists) ต้องการนำเสนอเสรีภาพทางความคิดและมโนธรรมมาใช้กับทุกคนทั้งผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อในเรื่องศาสนา หรือเรื่องอื่นใด อย่างเท่าเทียม ไม่ใช่ว่าพวกเขาต้องการจำกัดหรือลดทอนเสรีภาพทางศาสนาแต่อย่างใด (2) ปกป้องเสรีภาพทางศาสนา (Religious Freedom) แนวคิดโลกวิสัยปกป้องเสรีภาพทางศาสนาและความเชื่ออื่นๆ อย่างเต็มที่ ปกป้องสิทธิที่จะแสดงออกซึ่งความเชื่อทางศาสนาใดๆ トラบที่ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อสร้างหลักประกันว่าสิทธิในเสรีภาพทางศาสนาของปัจเจกบุคคลจะต้องสมดุลกับสิทธิที่จะเป็นอิสระจากศาสนาด้วยเสมอไป (3) ปกป้องประชาธิปไตยและความยุติธรรม (Democracy and Fairness) ในสังคมประชาธิปไตยโลกวิสัย พลเมืองทุกคนย่อมเสมอภาคกัน เบื้องหน้ากฎหมายและศาลยุติธรรม ไม่มีกลุ่มทางศาสนาหรือการเมืองที่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบกัน ผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อในเรื่องศาสนาย่อมมีสิทธิและมีพันธะต่อบุคคลอื่นๆ แบบเดียวกันในฐานะเป็นพลเมืองเหมือนกัน แนวคิดโลกวิสัยให้ความสำคัญสูงสุดกับการปกป้องสิทธิมนุษยชนสากลเหนือข้อเรียกร้องทางศาสนา และยึดถือความเสมอภาคทางกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อปกป้องสตรี กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (LGBT) และคนกลุ่มน้อยอื่นๆ จากการเลือกปฏิบัติหรืออคติทางศาสนา ดังนั้นการยืนยันความเสมอภาคทางกฎหมายก็เพื่อให้หลักประกันว่า บรรดาผู้ที่ไม่มีความเชื่อทางศาสนาต้องมีสิทธิแบบเดียวกันในฐานะเป็นบุคคลผู้ซึ่งมี “ตัวตน” หรือ อัตลักษณ์ของตนเองเช่นเดียวกับผู้ที่มีความเชื่อทางศาสนาหรือทางปรัชญาอื่นๆ (4) ปกป้องความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ (Equal Access to Public Services) โอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน การบริการจากภาครัฐในรูปแบบอื่นๆ จะต้องอยู่บนหลักการแบบโลกวิสัย นั่นคือ ต้องไม่มีการได้เปรียบหรือเสียเปรียบเพราะเหตุแห่งความเชื่อและไม่เชื่อในเรื่องศาสนา โรงเรียนของรัฐต้องเป็นกลางทางศาสนา ไม่สอน หรือปลูกฝัง สนับสนุนความคิด ความเชื่อของศาสนาใดๆ และ (5) ปกป้องเสรีภาพในการพูดและการ

แสดงออก (Free Speech and Expression) ผู้นับถือศาสนาใดๆ ย่อมมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเป็นสาธารณะ แต่พวกเขาก็ต้องยอมรับการคัดค้านหรือการตั้งคำถามต่อความเชื่อนั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ดีหากมองในมุมประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนวิถีประชาธิปไตย (โดยมีเงื่อนไขว่าสถาบันศาสนาเป็นสถาบันตัวแทนประชาธิปไตยหนึ่ง) ประเด็นนี้หากสถาบันทางศาสนาสามารถบูรณาการได้ก็จะเป็นการดีเนื่องจากสถาบันศาสนามีขีดความสามารถในการหล่อหลอมและถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากสถาบันทางศาสนาได้เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนวิถีประชาธิปไตยก็นับว่าจะเป็นการดี

1.4 กระบวนการกล่อมเกลากจากสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันสังคมเกี่ยวข้องกับแบบแผนการขัดเกลากและการถ่ายทอดวัฒนธรรม การให้ความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนการฝึกทักษะอาชีพ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สถาบันการศึกษาในสังคมมีหลายประเภท เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย กระทรวง กรม ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำหรับบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษา เช่น (1) การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม และทักษะอันจำเป็นในการดำรงชีพของสมาชิกในสังคม (2) การสร้างและขัดเกลากบุคลิกภาพทางสังคมให้แก่สมาชิก สามารถปรับตัวในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและปฏิบัติตนให้มีคุณค่าแก่สังคม (3) การกำหนดสถานภาพทางสังคมและชนชั้นทางสังคม สถานภาพจากสถาบันการศึกษาเป็นส่วนประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดช่วงชั้นทางสังคม (4) การผลิตกำลังแรงงานทางเศรษฐกิจ ตามความต้องการทางสังคม (5) การสร้างกลุ่มเพื่อนเป็นหน้าที่แฝงของสถาบันการศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อนเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจของสมาชิกในสังคม

บทบาทของสถาบันการศึกษามีบทบาทสูงมากในกระบวนการกล่อมเกลากวิถีประชาธิปไตย เนื่องจากสถาบันการศึกษาจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการขัดเกลากจิตใจและพฤติกรรมของพลเมืองตั้งแต่เด็กเล็กจนตลอดชีวิตก็ได้ เช่น เด็กเล็ก อนุบาล ประถม มัธยม อนุปริญา ปริญญา บัณฑิตศึกษา ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย อาจกล่าวได้ว่าสถาบันการศึกษานี้จะเป็นสถาบันสำคัญหลักในการขัดเกลากหล่อหลอมวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองให้มีความสมบูรณ์แบบ แนวทางการจัดการศึกษาสามารถดำเนินการ ดังนี้

1.4.1 การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษา การปรับปรุงโครงสร้างการจัดการศึกษาให้มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่เป็นลักษณะรวมศูนย์ โครงสร้างแบบกระจายอำนาจโดยใช้เกณฑ์เกณฑ์มาตรฐานเป็นตัวควบคุมแทนทิศทางของการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การบริหารจัดการเป็นแบบวัฒนธรรมประชาธิปไตยแทนที่การบริหารจัดการแบบอำนาจนิยม

1.4.2 การปฏิรูปมาตรฐานการจัดการศึกษาแห่งชาติ คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยต้องเขียนในไปให้ชัดเจนในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ โดยเขียนให้ตัวบ่งชี้ให้ชัดเจนว่ามาตรฐานประชาธิปไตยของการจัดการศึกษาเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

1.4.3 การปฏิรูปหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาทุกหลักสูตรทุกระดับต้องระบุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เป็นคุณลักษณะตามแบบวิถีประชาธิปไตย เพิ่มเติมหรือสอดแทรกเข้าไปในมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงระดับอุดมศึกษา

1.4.4 การปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้อย่างที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เช่น Active learning การจัดการเรียนรู้อย่างที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้หลายอย่าง เช่น เกิดความรู้ เกิดทัศนคติที่ดี และทักษะที่พึงประสงค์ ดังนั้นการจัดการจัดการเรียนรู้อย่างที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนของการเรียนรู้

1.4.5 การปฏิรูปสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นแบบอย่างที่ดี (Best idol) ดังคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีมากกว่าคำสอน” มาตรฐานการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยการสร้างตัวอย่างบุคคลประชาธิปไตยต้นแบบในวงการการศึกษา ทั้งในแง่มีการจัดการเรียนรู้อย่างการดำรงชีวิตประจำวัน ฯลฯ

1.4.6 การปฏิรูปเทคโนโลยีและสื่อการจัดการเรียนรู้อย่างที่ใช้เทคโนโลยีและสื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้อย่างที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดี และพฤติกรรมแบบวิถีประชาธิปไตย สถาบันการศึกษาต้องนำมาใช้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

1.4.7 การปฏิรูปการมีส่วนร่วมทางภาคประชาชน ประชาชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจากการดำเนินการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเชื่อใจว่าบุตรหลานของเขาจะมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้

ประชาชนจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น กรรมการสถานศึกษา อาจารย์พิเศษ ครูพิเศษ บุคลากรทางการศึกษาอื่น ซึ่งทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบการดำเนินการของสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาตนเองของปัจเจกและชุมชน

ลำดับของการพัฒนาตนเองของปัจเจกและชุมชนเพื่อให้เข้าถึงวิถีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงจึงควรไต่ระดับการพัฒนาจากระดับพื้นฐานจนถึงระดับหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวในการเมือง เริ่มตั้งแต่ ความรู้และความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตย เจตคติที่ดีต่อประชาธิปไตย อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังนี้

2.1 ความรู้และความเข้าใจ ปัจเจกบุคคลในสังคมประชาธิปไตยต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ให้กับตนเอง โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับสังคมประชาธิปไตย เช่น เรื่องของสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเอื้ออาทร การประนีประนอม ความมีเหตุผลมีผล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการ การติดตามข่าวสารบ้านเมือง การรู้จักใช้วิจารณ์ญาณในเลือกเสพและเชื่อข้อมูลต่าง

2.2 เจตคติ เจตคติ คือความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่างๆ ความรู้สึก หรือท่าทีจะเป็นไปในทำนองที่พึงพอใจ หรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ เจตคติในทางการเมืองจึงหมายถึงความรู้สึกหรือท่าทีที่มีต่อการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย การพัฒนาเจตคติเป็นความพยายามในการตระหนักรู้เห็นคุณค่าของการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการเข้าถึงข้อมูลเชิงเปรียบเทียบที่เป็นผลจากการบริหารชาติบ้านเมืองแบบเผด็จการกับแบบประชาธิปไตย รูปแบบใดจะส่งผลกระทบในทางดีที่ต่อคุณภาพชีวิตของพลเมือง เช่น สุขภาวะ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ จะเห็นได้ว่าวิถีการปกครองแบบประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถสะท้อนหรือเรียกร้องการให้บริการสาธารณะที่มีผลต่อความต้องการจำเป็นของพลเมืองได้มากกว่ารูปแบบอื่นเป็นต้น ยกตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างเกาหลีใต้กับเกาหลีเหนือทั้งสองประเทศนั้นถือว่ามีเขตแดนติดกัน มีประชากรชนชาติเดียวกัน มีลักษณะภูมิประเทศและอากาศคล้ายคลึงกัน แต่ใช้รูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน เกาหลีใต้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ส่วนเกาหลีเหนือปกครองด้วยระบอบเผด็จการ ผลที่เกิดขึ้น

กับประชาชนทั้งสองประเทศต่างกันมาก กล่าวคือ ประชาชนเกาหลีใต้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมากกว่าประชาชนเกาหลีเหนือ

2.3 อุดมการณ์ อุดมการณ์เป็นลักษณะผสมทั้งหมดของความเชื่อ (Beliefs) เจตคติ (Attitudes) และความคิดหลัก (Concepts) มีอิทธิพลเป็นตัวชักนำและกำหนดทิศทางของความคิดของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้กับคณะบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน เช่น อยู่ในพรรคการเมืองเดียวกัน จะยึดอุดมการณ์เดียวกัน (Collier, s Dictionary 2014) อุดมการณ์จึงเป็นคตินิยม แบบอย่าง แนวโน้มหรือวิธีการคิดของกลุ่มคนซึ่งมีความแกร่งและความยืนนานมากกว่าคตินิยม (ดิน ปรัชญพฤทธ์ 2548) ฉะนั้นปัจเจกบุคคลเมื่อมีความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตย ก็จะเกิดเจตคติเห็นคุณค่าวิถีทางประชาธิปไตย จนมีผลได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง จะมิผลทำให้ปัจเจกบุคคลนั้นเกิดอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยตามลำดับ

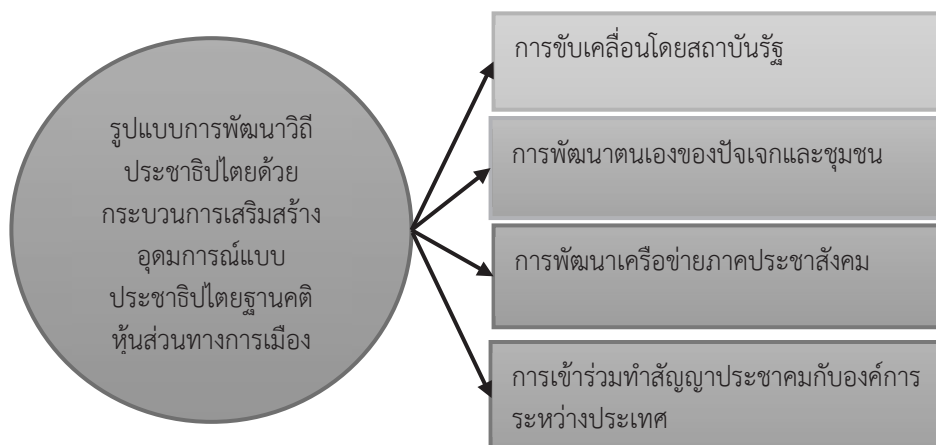
2.4 ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ความพยายามในการสร้างและปลูกฝังพัฒนาตนในมิติของความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองหรือเจ้าของประเทศตลอดจน การแสดงออกทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยที่สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ศรัทธา และเชื่อมั่นว่าวิถีทางที่จะทำให้ชีวิตของพลเมืองสมบูรณ์แบบได้ ต้องอาศัยวิถีการแบบประชาธิปไตยเท่านั้น ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองทั้งในมิติของความรู้สึกส่วนตัวของปัจเจกบุคคล และทั้งในมิติของพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เข้ามาร่วมแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของการเมืองหรือเจ้าของประเทศร่วมกัน

3. การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคม เครือข่ายภาคประชาสังคมเป็นองค์องค์กรทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่หลอมรวมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายและหรืออุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน การเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาสังคมจะมีผลต่อการกำหนดหรือปรับเปลี่ยนทิศทางการบริหารจัดการภาครัฐ รวมไปถึงผลต่อค่านิยมและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของภาคประชาชนเอง ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มภาคประชาสังคมและดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวที่สอดคล้องหรือส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยภาคพลเมือง ย่อมจะส่งผลดีต่อพัฒนาการประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ทั้งในแง่ของการส่งเสริมและหรือกดดันการบริหารจัดการภาครัฐให้อยู่ในกรอบหรือทิศทางตามวิถีประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเป็นการการเรียนรู้และพัฒนาวิถีประชาธิปไตยให้กับภาคพลเมืองคู่ขนาน

ไปพร้อมกัน

4. การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์การระหว่างประเทศ การนำประเทศเข้าสู่ประชาคมโลกจะเป็นหลักประกันว่าวิถีโลกหรือทิศทางของประชาคมโลกเสรี ประชาธิปไตยเดินทางไปสู่เป้าหมายใด เพื่อมิให้ประเทศชาติเสียโอกาสร่วมเดินทางในขบวนการประชาธิปไตย รัฐต้องดำเนินการนำประเทศเข้าร่วมทำสัญญากับประชาคมโลก

ทั้งนี้มุ่งหวังให้ ตัวแทนประชาชนผู้อาสาทำหน้าที่จัดสร้างและส่งมอบบริการสาธารณะได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อชีวิตของสมาชิกในสังคมและเป็นการเพิ่มแรงกดดันมิให้บริหารชาติบ้านเมืองออกนอกกรอบรอยย้อยแย้งหลักความเป็นสากล เช่น การให้สัตยาบันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สัตยาบันอาชญากรรมสงคราม ฯลฯ

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

การพัฒนาการประชาธิปไตยจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขหลายภาคส่วนทั้งในมิติของการพัฒนาตนเองของพลเมือง การส่งเสริมหนุนเสริมจากการดำเนินกิจการของรัฐ การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ตลอดจนการการกีดกันและหนุนเสริมจากประชาคมโลก อย่างไรก็ตามในระยะยาวสิ่งที่ประเทศไทยต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและกระทำอย่างต่อเนื่องคือ การทำให้พลเมืองเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายที่จัดลำดับความสำคัญในลำดับต้นๆ คือ ประเด็นการจัดการศึกษา เนื่องจากสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการขัดเกลากล่อมเกลাজิตใจและพฤติกรรมของพลเมืองเป็นอย่างสูงตั้งแต่เด็กเล็กไปจนถึงอุดมศึกษา ดังนั้นประเด็นนโยบายอย่างเร่งด่วนคือการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาทุกระดับนั้นเอง นอกจากนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน อันจะยกระดับสังคมสู่ “สังคมอุดมปัญญาประชาธิปไตย” ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังนี้

1. การพัฒนากำหนดนโยบายแห่งรัฐ การสร้างบรรยากาศและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กระบวนการกล่อมเกลากายทางสังคม รัฐ-บ-ว-ร (รัฐ ครอบครัว ศาสนา และ การศึกษา) การขับเคลื่อนประชาธิปไตยบนฐานทฤษฎีสหวิทยาการ (Interdisciplinary Theories) ด้วยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีเสถียรภาพ ได้แก่ การกล่อมเกลากายจากสถาบันรัฐ การกล่อมเกลากายจากสถาบันครอบครัว การกล่อมเกลากายจากสถาบันศาสนา การกล่อมเกลากายจากสถาบันการศึกษา

ทั้งนี้รัฐในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางของประเทศโดยเฉพาะสามเสาหลักของการพัฒนาประเทศ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องสร้างระบบและกลไกในการขับเคลื่อนองคาพยพทุกภาคส่วนให้เดินหน้าไปพร้อมกันอย่างมีเสถียรภาพ การเมือง

เป็นเรื่องของพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม พฤติกรรมของปัจเจกมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันต่อพฤติกรรมของกลุ่ม รัฐจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโลกเสรีประชาธิปไตย คือ “วิถีประชาธิปไตย” กระบวนการกล่อมเกลாதาสังคม หรือกระบวนการขัดเกลาทาสังคมเป็นตัวขัดเกลากล่อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกทางสังคมโดยการอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเพื่อให้เห็นคุณค่าและนำเอากฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การขัดเกลาสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องได้รับตลอดชีวิตเพื่อที่จะทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้เป็นอย่างดี การขัดเกลาทาสังคมอาจจำแนกได้ 2 ประเภท (วิชัย ภูโยธิน และคณะ (2551) ได้แก่ (1) การขัดเกลาทาสังคมโดยทางตรง เช่นการอบรมสั่งสอนขัดเกลาทีพ่อแม่ให้กับลูก ไม่ว่าจะเป็นการสอนพูดสอนมารยาทในการรับประทานอาหาร หรือสอนให้เรียกพี่น้อง ปู่ ย่า ในกรณีนี้ผู้สอนและผู้รับจะรู้สึกตัวในกระบวนการอบรมสั่งสอนโดยตรง และ (2) การขัดเกลาทาสังคมโดยทางอ้อม เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ ตลอดจนการดูภาพยนตร์ ผู้รับจะเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว โดยสิ่งที่เรียนรู้จะค่อยๆ ซึมซับเข้าไปจิตใต้สำนึกว่าสิ่งนั้นสิ่งที่สังคมยอมรับ และหากเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับกระทำในสิ่งที่แปลกแยกออกไป การขัดเกลาทาสังคมโดยทางอ้อมจะครอบคลุมไปถึง การเข้าร่วมกับกลุ่มเพื่อนด้วย และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับตัวและการพัฒนาบุคลิก

ทั้งนี้ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทาสังคมอาจแบ่งได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ (สุพัตรา สุภาพ 2543) (1) ปลุกฝังระเบียบวินัย (Basic Discipline) ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า เช่น เด็กไม่น้อยไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่ต้องพยายามเรียนเพราะพ่อแม่บังคับหรือเรียนเพราะอยากได้ความรู้ หรือเป็นทหารต้องฝึกอย่างหนักจะได้เป็นทหารที่มีสมรรถภาพ สามารถป้องกันประเทศได้ดี เป็นต้น ระเบียบวินัยจึงมีผลต่อบุคลิกลักษณะและความประพฤติของบุคคล โดยบุคคลจะเกิดความเคยชินและจะทำไปโดยไม่รู้ตัว เช่น เคยตื่นแต่เช้า พอถึงเวลาจะตื่นขึ้นไม่ว่าอยากตื่นหรือไม่ก็ตาม หรือคนที่เคยรับประทานอาหารโดยใช้ช้อนกลางจะเกิดความเคยชิน

และหากไม่มีช้อนกลางจะรับประทานไม่ค่อยลง เป็นต้น (2) ปลุกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration) ความมุ่งหวังช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่างๆ เช่น อยากได้ปริญญา ก็ต้องเรียนหนังสือ อยากได้เลื่อนขั้นก็ต้องขยันทำงาน ส่วนมากมักจะมุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีงาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจ หรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตาม เพื่อจะได้ในสิ่งที่ตนเองหวังไว้ (3) สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ (Social Roles and Supporting Attitudes) เป็นการรู้จักแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระและโอกาสต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึงควรที่จะเรียนรู้และทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น นายกับลูกจ้าง นักเรียนกับครู ต่างมีบทบาทต่างกัน มีกฎเกณฑ์ ท่าที บุคลิกภาพ ลักษณะต่างกันออกไป เช่น ครูต้องมีเมตตาอดทนต่อการดื้อรั้นของเด็ก เป็นนักเรียนต้องตั้งใจเรียน ไม่เกียจคร้าน เป็นพ่อต้องเลี้ยงลูก เป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ อบรมสั่งสอนด้วยการทำตัวให้ดีที่สุด เป็นพนักงานขับรถต้องรู้กฎจราจร เป็นนายต้องเฉลียวฉลาด รู้จักสั่งงาน เป็นต้น และ (4) สอนให้มีความทักษะ (Skills) เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การเขียนจดหมาย การใช้โทรศัพท์ การเป็นวิศวกร การเป็นแพทย์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสั่งอาหาร เพื่อสังคมจะได้รับประโยชน์จากสมาชิกในหลายๆ ด้าน เรื่องทักษะนี้เป็นสิ่งที่มีการเน้นและขัดเกลามาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่เจริญแล้วหรือล้าหลังก็ตาม โดยในสังคมที่ล้าหลังจะเรียนรู้ด้วยการลอกเลียนแบบหรือสัมผัสกับชีวิตจริง เช่น ล่าสัตว์ ทอผ้า ทำนา ส่วนในสังคมที่เจริญแล้วจะสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการเรียนจากสถาบันต่างๆ เช่น แพทย์ วิศวกร พยาบาล จิตวิทยา ช่างกล ช่างไม้ ทำให้บุคคลมีความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกันต่อไป เช่น เจ็บป่วยก็ไปหาหมอ รถเสียก็ต้องหาช่างแก้ไข อยากสร้างบ้านก็ต้องหาสถาปนิก หรือสอนกันเองในครอบครัว เช่น แม่สอนลูกให้ทำกับข้าว เย็บเสื้อผ้า พ่อสอนให้ซ่อมเครื่องใช้ ทำนา ทำไร่ เป็นต้น

นอกจากนั้นการขัดเกลาทาสังคมยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยมสังคม ซึ่งมีตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทาสังคม (วิชัย ภูโยธิน และคณะ 2551) เช่น (1) ครอบครัว เป็นตัวแทนสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ขัดเกลาทาสังคม เพราะเป็นสถาบันแรกที่เด็กจะได้ระบบการอบรมสั่งสอนและจะมีความผูกพันทางสายโลหิต

อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะมีผลทางอารมณ์ ความประพฤติ เจตคติ ตลอดจนบุคลิกภาพของบุคคลมากที่สุด เช่นพ่อแม่สั่งสอนให้ลูกเป็นคนกตัญญู เป็นต้น (2) กลุ่มเพื่อน เป็นตัวแทนที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมอีกหน่วยหนึ่ง เนื่องจากกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมมีระเบียบ ความเชื่อและค่านิยมเฉพาะกลุ่มตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะกลุ่ม เช่น การแต่งกาย กลุ่มเดียวกันก็จะแต่งกายคล้ายๆ กัน (3) โรงเรียน เป็นตัวแทนสังคมที่ทำหน้าที่โดยตรงในการขัดเกลาสมาชิกตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ โดยอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ของสังคม ตลอดจนค่านิยม และทักษะอันจำเป็นให้แก่สมาชิกในสังคม (4) ศาสนา เป็นตัวแทนในการขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติในทางที่ถูกที่ควรโดยศาสนาจะมีอิทธิพลทางจิตวิทยาต่อบุคคล ในการสร้างบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก (5) กลุ่มอาชีพ อาชีพแต่ละประเภทจะมีการจัดระเบียบปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มที่มีอาชีพค้าขายจะต้องมีความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบลูกค้า ผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มต่างๆ ก็ต้องเรียนรู้ประเพณีของกลุ่มอาชีพที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (6) สื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิกในสังคม มีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่างๆ ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ แบบแผนการประพฤติปฏิบัติ

2. การพัฒนาตนเอง ดำเนินการดังต่อไปนี้ พัฒนาความรู้และความเข้าใจ พัฒนาเจตคติ พัฒนาอุดมการณ์ พัฒนาความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

การเปลี่ยนแปลงพัฒนาใดๆ ที่ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วมักเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เราเรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” ดังที่หลักพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า “อิตตา หิ อิตตโน นาโถ” แปลว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ความอยากมี อยากเป็น อยากได้ ต้องทำเอง การพัฒนาตนเองต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ แนวคิดการพึ่งตนเองมีรากฐานมาจากแนวคิดแบบมนุษยนิยม (Humanism) ที่มองเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีคุณค่า ศักดิ์ศรีและศักยภาพในตนเองที่จะคิด ทำ พูดด้วยตนเอง หรือ การพึ่งตนเองหมายถึง การเป็นตนของตนเอง รู้จักรักและเคารพในตนเอง ทำอะไรได้ด้วยตนเอง (วิริยาภรณ์ สวัสดิ์รักษา 2544) นอกจากนั้น สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543) ระบุว่า การพึ่งตนเอง (Self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้มีทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มหรือชุมชนในระดับ

ปัจเจก หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวได้จากพ่อแม่ มีความมั่นใจในชีวิต ตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้ และสามารถนำคำแนะนำจากบุคคลอื่นมาปรับใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจได้

ดังนั้นปัจเจกบุคคลสมาชิกของรัฐที่ประสงค์จะให้ประเทศชาติเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ จึงต้องพัฒนาตนเองได้ในทางการเมือง สามารถพัฒนาตนเองในเรื่องของการแสวงหาความรู้ความเข้าใจในหลักการแห่งวิถีประชาธิปไตย เช่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความมีเหตุผล การประนีประนอม การใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ การเคารพเสียงข้างน้อย การใช้กฎหมายในการดำเนินการ ฯลฯ การแสดงออกทางการเมืองในสอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตย เช่น การพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างเคารพความเห็นหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่น ไม่ใช้การสาปแช่งดาบหนวดยุ้งยุ่งกันให้เกิดภัยพิบัติเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองอื่น ฯลฯ

3. การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อมุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองร่วมกัน ฝึาคอยเอาใจใส่ภารกิจของรัฐร่วมกัน

ประชาสังคมคือพื้นที่ที่เป็นการรวมตัวของภาคประชาชนหรือองค์กร ที่มีแนวคิดและทัศนคติร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการการจัดการเรื่องต่างๆ ร่วมกัน หรือเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล สร้างเอกลักษณ์และความเห็นร่วมกัน ผลักดันแนวคิดหรือนโยบายบางอย่างร่วมกัน เพื่อเพิ่มพูนหรือพิทักษ์ผลประโยชน์ของสังคม โดยหลักการแล้วภาคประชาสังคมเป็นภาคที่แยกออกมาจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคธุรกิจ และเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และไม่มีเป้าหมายในการเข้ามาควบคุมการกำหนดนโยบายของรัฐ ดังนั้นในคำจำกัดความนี้พรรคการเมืองจึงไม่ใช่ประชาสังคม เพราะพรรคการเมืองมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้ามาบริหารประเทศหรือเข้ามาควบคุมการกำหนดนโยบายของประเทศ (ณัชชาภัทร อมรกุล 2560) โดย ชูชัย ศุภวงศ์ (2540) กล่าวว่า ประชาสังคมเกิดจากการผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่ล้น ข้นซ้อนยากแก่การแก้ไข จึงแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันนำไปสู่การก่อเกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group or Organization) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ใน ลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำ

การบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) นอกจากนั้นประชาสังคมนั้นว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) และสิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐของประชาชน (Civil Disobedience) ซึ่งเรียกร้องให้เกิดประชาธิปไตยที่เข้มข้น มีที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลาย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2545)

ดังนั้นการขับเคลื่อนพัฒนาวิธียุทธศาสตร์ประชาธิปไตยในภาคพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะอาศัยการดำเนินการของรัฐเพียงอย่างเดียวคงไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร ภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นเพราะความไม่มั่นใจและไม่เชื่อใจในรัฐว่าจะกระทำตามสัญญาประชาคมที่ไว้ตอนหาเสียง ภาคประชาสังคมจึงก่อตัวขึ้นพร้อมกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมสอดคล้องกับทฤษฎีประชาธิปไตยภาคพลเมือง ดังที่ ชำนาญ จันทร์เรือง (2560) ได้ระบุว่า “ประชาธิปไตยมิได้มีเฉพาะแต่การเลือกตั้ง” ที่เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือ ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ซึ่งก็คือการเมืองภาคประชาชนนั่นเอง การเมืองภาคประชาชน (Civil or People Politics) เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยการออกเสียงลงประชามติหรือการมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอดถอนโดยภาคประชาชนนอกเหนือจากการมีการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่ได้มีความหมายอันใดและการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบการใช้อำนาจและไม่สามารถถอดถอนผู้ใช้อำนาจที่มีขอบได้

4. การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายมุ่งให้เกิดแรงกดดันและความรับผิดชอบ เช่น สิทธิมนุษยชน การส่งผู้ร้ายข้ามแดน อาชญากรรมสงคราม ฯลฯ

ทั้งนี้การเข้าเป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความสมัครใจของรัฐที่จะอยู่รวมกลุ่มกัน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน องค์การระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญหลายประการ (สุดา เพียรธัญญ์ และยุพิน คำแท้.

2544) เช่น เป็นหน่วยงานที่มีตัวแทนของรัฐมาประชุมพบปะกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกัน ดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเวทีสำหรับรัฐต่างๆ มาร่วมตกลงประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน รัฐได้รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือที่เป็นสถาบันและวิธีการที่เป็นระบบการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นทางออกของรัฐในการจัดระเบียบความสัมพันธ์และวางหลักเกณฑ์สำหรับใช้ในการปฏิบัติต่อไป

การเข้าร่วมประชาคมระหว่างประเทศจะเป็นการให้หลักประกันกับประชาชนพลเมืองของรัฐว่าจะไม่ถูกกดขี่ข่มเหงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น กระทำการปฏิวัติ การทำรัฐประหาร การก่ออาชญากรรมสงคราม การละเมิดสิทธิมนุษยชน หากรัฐใดหรือหากผู้นำทางการเมืองคนใดไม่กระทำตามสัญญาที่ได้กระทำไว้ก็จะถูกลงโทษ เช่น ขึ้นศาลโลก ศาลอาชญากรรมสงคราม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการดีต่อความมั่นคงของประชาธิปไตย และเป็นหลักประกันมิให้รัฐกระทำการละเมิดสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชนตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การขับเคลื่อนโดยสถาบันรัฐ การสร้างบรรยากาศและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กระบวนการกล่อมเกลางานสังคม รัฐ-บ-ว-ร (รัฐ ครอบครัว ศาสนา และ การศึกษา) การขับเคลื่อนประชาธิปไตยบนฐานทฤษฎีสหวิทยาการ (Interdisciplinary Theories) ด้วยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีเสถียรภาพ ได้แก่ การกล่อมเกลามาจากสถาบันรัฐ (มุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ) การกล่อมเกลามาจากสถาบันครอบครัว (มุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ) การกล่อมเกลามาจากสถาบันศาสนา การกล่อมเกลามาจากสถาบันการศึกษา

2. การพัฒนาตนเองของปัจเจกและชุมชน โดยมุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ พัฒนาความรู้และความเข้าใจ พัฒนาเจตคติ พัฒนาอุดมการณ์ พัฒนาความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

3. การพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อมุ่งให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง

ร่วมกัน เผื่อคอยเอาใจใส่ภารกิจของรัฐร่วมกัน

4. การเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมกับองค์การระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายมุ่งให้เกิดแรงกดดันและความรับผิดชอบ เช่น สิทธิมนุษยชน การส่งผู้ร้ายข้ามแดน อาชญากรรมสงคราม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยกระบวนการสร้างเสริมสังคมอุดมปัญญาประชาธิปไตยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำผลการวิจัยเปรียบเทียบกับอันจะนำไปสู่การได้ข้อสรุปที่จะผลักดันสู่มตินโยบายสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- ชำนาญ จันทร์เรือง. ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน ประชาไทออนไลน์. (online) 2560 (20 ธันวาคม 2560). จาก <https://prachatai.com/journal/2009/01/19829> [Published on Wed, 2009-01-28 22:50]
- ชูชัย ศุภวงศ์. แนวคิดพัฒนาการและข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบัน, 2540.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ: วิภาษา, 2545.
- ณัชชาภัทร อมรกุล. ประชาสังคมกับบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ ประชาไทออนไลน์. (Online) 2560 (23 ธันวาคม 2560). จาก <https://prachatai.com/journal/2017/10/73814> [Published on Wed, 2017-10-25 10:21]
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. การบริหารการพัฒนา : ความหมายเนื้อหา แนวทาง และปัญหา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- วิชัย ภูโยธิน และคณะ. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ม.4-ม.6. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2551.
- วิทย์ วิศุทเวทย์. ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วิริยาภรณ์ สวัสดิ์รักษา. การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

- สัญญา เคนาภูมิ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. การพัฒนาวิถีประชาธิปไตยด้วยกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองในจังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2560, 2560.
- สัญญา เคนาภูมิ. วิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 5, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2558) :181-199.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. การเมืองและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- สุดา เพียรธัญกรณ์ และยุพิน คำแห่ง. เอกสารประกอบการสอนวิชาวิถีโลก. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร, 2544.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม : ครอบครัวยุคใหม่ : ศาสนา : ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. “รัฐโลกวิสัยคืออะไร” ประชาไทออนไลน์. (Online) 2561 (11 มิถุนายน 2561). จาก <https://prachatai.com/journal/2018/03/75771> [Published on Wed, 2018-03-07 23:57]
- Belkin, G.S & Skydell, R.H. *Foundation of Psychology*. Boston: Houghton Mifflin, 1979.
- Collier, s Dictionary. *American Heritage, Dictionary of the English Language*. Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2006.
- Collier, s Dictionary. *Collier's New Dictionary of the English Language Unknown Binding*. 12th Edition: Harper Collins Publishers. 2014.

Collins, B.E. **Social psychology: Social influence, Attitude Change, Small Groups, and Prejudice.** Reading, MA: Addison-Wesley, 1970.

Sanya Kenaphoom. "Essence of Political Utility". **PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research.** 7, 1 (January - June 2018): 1.

Sanya Kenaphoom. Political Decision on the Democratic Way of Life : Concept and Forms. **Humanities & Social Sciences.** 33, 2 (May - August 2016): 90-119.

Rokeach, Milton. **Beliefs, Attitudes and Values.** San Francisco: Jossey Basso, Inc, 1970.